

ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ, ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

Δρ Μάρλεν Μούλιου
Αρχαιολόγος - Μουσειολόγος

Δρ Αλεξάνδρα Μπούνια
Αρχαιολόγος - Μουσειολόγος

Η μουσειολογία είναι ένας επιστημονικός κλάδος με ξεχωριστή οντότητα και έντονα κοινωνική και ανθρωπιστική διάσταση, ρόλο και σκοπό. Σήμερα πια, μετά από δεκαετίες σχετικής αμφιβόλησης και διαλόγου, είναι διεθνώς αναγνωρισμένη ως επιστήμη με συνεχώς αυξανόμενο και εξελισσόμενο σώμα θεωριών, μεθοδολογίας και εφαρμοσμένων τεχνικών. Δεν πρόκειται όμως απλώς για ένα είδος εμπειρικής τεχνικής ή για συλλογή κάποιων γενικών κανόνων που βοηθούν στην παραγωγή και βελτίωση του μουσειακού έργου από αισθητική, σχεδιαστική ή άλλη τεχνική άποψη (χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει πως τέτοιου είδους τεχνικές δεν είναι απολύτως απαραίτητες σε πολλούς τομείς του μουσειακού έργου).

Το πεδίο των μουσειολογικών σπουδών είναι ευρύτατο και πολυδιάστατο. Καλύπτει τη μελέτη της ιστορίας και της θεωρίας των μουσείων και των συλλογών, αλλά και γενικότερα την έρευνα, ερμηνεία, διάσωση και διάδοση στην κοινωνία της πολιτισμικής μνήμης και κληρονομιάς, η οποία μεταφράζεται είτε σε συγκεκριμένα αντικείμενα και μνημεία (π.χ. αρχαιολογικούς και ιστορικούς χώρους, εθνικά πάρκα κ.ά.) είτε σε προφορικές παραδόσεις και αξίες.

Η μουσειολογία δεν έρχεται να αντικαταστήσει άλλες επιστήμες που σχετίζονται με το μουσειακό χώρο και τις συλλογές, όπως π.χ. η ιστορία της τέχνης, η αρχαιολογία, η ανθρωπολογία, η ιστορία, η φυσική ιστορία κ.λπ. Αντιθέτως, στηρίζεται στη διεπιστημονικότητα, και αντλεί, αφομοιώνει και προσαρμόζει για τις δικές της ανάγκες γνώσεις και εμπειρίες από τους παραπάνω και από άλλους κλάδους. Παράλληλα προσφέρει και η ίδια, σε μια αφιόρομη διαδικασία, πλούσιο, ποιοτικό και ποσοτικό, υλικό προς μελέτη σε άλλους επιστημονικούς τομείς.

Κεντρική θέση στα ενδιαφέροντα της μουσειολογίας κατέχει η ανάπτυξη ενός έντονου θεωρητικού προβληματισμού σε σχέση με τη φύση και τη λειτουργία του μουσείου μέσα στην κοινωνία – και εδώ ο όρος μουσείο χρησιμοποιείται ευρύτερα, για να συμπεριλάβει τόσο το χώρο όσο και όλες τις λειτουργίες και δραστηριότητες που διατρέχουν και αξιοποιούν για το μέλλον την πολιτισμική μνήμη και εμπειρία. Υπογραμμίζεται η ανάγκη αρμονικής συνύπαρξης και αλληλεξάρτησης θεωρίας και πρακτικής, που διηρηθεί θα οδηγήσουν σε μια πιο ολοκληρωμένη, επιστημονικά ενδιαφέροντα και κοινωνικά σημαντικού μουσειακή πράξη.

Αναλυτικά, το επιστημονικό αντικείμενο της μουσειολογίας περιλαμβάνει:

- Τη μελέτη της ιστορίας και θεωρίας της συλλεκτικής δραστηριότητας καθώς και την έρευνα της ιστορίας και των αρχών αξιολόγησης αντικειμένων και συλλογών, εντός και εκτός του μουσείου.
- Την κριτική προσέγγιση και μελέτη της ιστορίας, επιστημολογίας και κοινωνιολογίας του μουσείου ως πολυδιάστατου οργανισμού, με ποικίλους ρόλους και ιδεολογικές προεκτάσεις.
- Τη μελέτη της ιστορίας, θεωρίας και πρακτικής άλλων επιστημών που σχετίζονται άμεσα με το μουσειακό χώρο και τις συλλογές, όπως π.χ. της ιστορίας της τέχνης, της αρχαιολογίας, της ανθρωπολογίας κ.ο.κ., και τη διερεύνηση της επίδρασης αυτών των επιστημών στην εξέλιξη, τη μορφή, το έργο και την ιδεολογία του σύγχρονου μουσείου.
- Τη μελέτη του μουσείου σε σχέση με την κοινωνία και τις κοινότητες που καλείται να υπηρετήσει. Μέσα από αυτή την ευρύτερη θεματική κατηγορία, προκύπτει πληθώρα σημαντικών, και συχνά ευαίσθητων ή δύσκολων, ζητημάτων, όπως: ο εκδημοκρατισμός του μουσείου, η ανάγκη πολυφωνίας στο μουσείο, η σχέση του επαγγελματία του μουσείου με τον επισκέπτη ή τον μη-επισκέπτη, η ιστορικότητα και το κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο του μουσείου, το μουσείο και η κοινωνική μνήμη, το μουσείο και η αντιπροσώπευση-παρουσίαση εθνικών μειονοτήτων, διαφορετικών πολιτισμικών οντοτήτων και κοινωνικών ομάδων, το μουσείο και η πολιτιστική οικειοποίηση, το μουσείο και ο εθνοκεντρισμός/ευρωκεντρισμός, το μουσείο και η διαμόρφωση εθνικής, πολιτιστικής, κοινωνικής ταυτότητας, το μουσείο και η εκπροσώπηση των φύλων, κ.ά.

Στο πλαίσιο αυτών των κατευθύνσεων, θεωρήθηκε σκόπιμο το μικρό αυτό αφιέρωμα στη μουσειολογία να ολοκληρωθεί με μια αναφορά σε ερευνητικές εργασίες που σχετίζονται με τα επιστημονικά ενδιαφέροντα της μουσειολογίας (την ιστορία και τη θεωρία της μουσειακής πράξης), και σε προσπάθειες που συνδυάζουν τον προβληματισμό, τη θεωρία, με την πράξη, την εφαρμογή δηλαδή των θεωρητικών αναζητήσεων για την παρουσίαση μουσειακού έργου.

Το παρόν σύνολο μουσειολογικών άρθρων, λοιπόν, περιλαμβάνει τρία κείμενα που βασίζονται σε διδακτορικές διατριβές των τελευταίων ετών, και που αναζητούν τις ρίζες και τις αιτίες της συλλεκτικής δραστηριότητας ανατρέχοντας στην ιστορία της (Α. Μπούνια), στην ιστορία των μουσείων στον ελληνικό χώρο (Α. Γκαζή), και στις θεωρητικές προσεγγίσεις που έχουν οδηγήσει σε συγκεκριμένες επιλογές τα ελληνικά αρχαιολογικά μουσεία (Μ. Μούλιου). Στη συνέχεια, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται σε έναν τομέα που απασχολεί ιδιαίτερα τα μουσεία και τις δραστηριότητές τους τα τελευταία χρόνια. Πρόκειται για τα λεγόμενα «προγράμματα προσέγγισης», που αποτελούν προσπάθειες προσέλκυσης/πρόσκλησης «νέου» κοινού στο χώρο του μουσείου, αλλά και «μεταφοράς» του μουσειακού χώρου σε άλλους, παραδοσιακά μη σχετιζόμενους με αυτό, όπως νοσοκομεία, ιδρύματα διαφόρων τύπων, εμπορικά κέντρα κ.ά. Ο λόγος και οι αναγκαίες προϋποθέσεις που υπαγορεύουν αυτό το ενδιαφέρον παρουσιάζονται στα άρθρα των Ω. Μουσούρη και Δ. Καλεσσοπούλου.

Τέλος, το άρθρο των Α. Νικηφορίδου και Ν. Τζωρτζάκη αποτελεί ένα παράδειγμα εφαρμογής των μουσειολογικών προβληματισμών σε μια συγκεκριμένη έκθεση και τεκμηριώνουν ότι η μουσειακή πρακτική δεν μπορεί παρά να στηρίζεται σε βαθύ και ουσιαστικό μουσειολογικό προβληματισμό.